СТАНОВИЩА

ЕВРОПЕЙСКИ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ

576-А ПЛЕНАРНА СЕСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ, 22.2.2023 г. – 23.2.2023 г.

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Енергийната политика и пазарът на труда: последици за заетостта в регионите в процес на енергиен преход“

(становище по собствена инициатива)

(2023/C 146/02)

Докладчик: **María del Carmen BARRERA CHAMORRO**

Решение на Пленарната асамблея	20.1.2022 г.
Правно основание	Член 52, параграф 2 от Правилника за дейността
	становище по собствена инициатива
Компетентна секция	„Заетост, социални въпроси и гражданство“
Приемане от секцията	30.1.2023 г.
Приемане на пленарна сесия	22.2.2023 г.
Пленарна сесия №	576
Резултат от гласуването	
(„за“/„против“/„въздържал се“)	123/43/20

1. **Заключения и препоръки**

1.1. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) отбелязва, че увеличаването на отрицателните последици от извънредната ситуация в областта на климата, както и несигурността и кризите, произтичащи от новите реалности в геополитиката и на енергийния пазар, принуждават Европейския съюз да ускори решително прехода към чиста енергия и да повиши енергийната независимост на Европа от ненадеждни доставчици и нестабилни изкопаеми горива. Ето защо оценява положително плановете на Европейската комисия в това отношение [например REPowerEU и допълнителното му финансиране по линия на Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ)].

1.2. ЕИСК посочва също, че екологичните (извънредната ситуация в областта на климата) и енергийните рискове (зависимост от изкопаеми горива) засягат икономическите дейности и всички свързани с тях политически мерки. Те оказват по различен начин значително въздействие върху най-уязвимите региони, икономически сектори, работници и групи от населението. Поради това ЕИСК счита, че е необходимо да се обърне специално внимание на регионите в процес на справедлив преход, в които съществува по-интензивна връзка между развитието на енергийния сектор и изискванията на пазара на труда и където ще са необходими конкретни мерки на политиката.

1.3. В този смисъл най-сериозните проучвания показват, че успехът на екологичния преход като цяло и на енергийния преход в частност би могъл да повиши БВП (според оценките на някои проучвания този ръст ще бъде 5,6 % за 2050 г.), равнищата на заетост (по оценки на МОТ и на IRENA (Международната агенция за възобновяема енергия) новосъздадените работни места ще бъдат четири пъти повече от загубените), както и нейното качество предвид необходимата по-висока квалификация. Намаляването на цената на енергията посредством увеличаване на наличните енергийни източници, особено възобновяемите, определени и стимулирани чрез подходяща екологосъобразна таксономия на ЕС, ще подобри достъпа до тези услуги, а също и производството, създавайки по-голяма заетост. Създадените работни места в областта на възобновяемите енергийни източници обикновено са по-трудни за делокализиране, което ще бъде от полза за много региони, особено за най-застрашените от обезлюдяване. Следва да се вземат предвид и положителните последици на работната среда за здравето.

1.4. ЕИСК обаче е силно обезпокоен от сериозните отрицателни последици за икономиката, заетостта и социалната сфера, които поражда енергийният преход в краткосрочен и средносрочен план и които се задълбочават в резултат на настоящата криза, свързана с войната в Украйна и икономическото положение (висока инфлация). Повишаването на цените на енергията засегна най-уязвимите домакинства, както и много предприятия в целия ЕС. Високите сметки за енергия увеличават разходите на предприятията и се отразяват на тяхното равнище на производство и заетост, принуждавайки ги да приемат планове за преструктуриране. Това доказва, че енергийната политика и нейните промени са от съществено значение за адаптирането и баланса на участниците на пазара на труда, както работници, така и работодатели. Във връзка с това е необходимо енергийният пазар да бъде стабилизиран много скоро, а бъдещото му развитие да бъде насочвано чрез новите правила, които следва да включват двойния екологичен и цифров преход, издръжливостта и конкурентоспособността.

1.5. С цел справяне или смекчаване на тези отрицателни последици от енергийния преход в настоящия контекст на нови извънредни ситуации ЕИСК предлага държавите членки да обмислят подходящи начини за осигуряване на по-голяма интеграция в нормативните уредби и в политиките в областта на околната среда и енергетиката, на политиките за пазара на труда (стимули за качествена и устойчива заетост като добавена стойност от енергийния преход; средства за разпределение на разходите, свързани с процесите на временно или трайно преструктуриране; програми за професионална преквалификация за подобряване на пригодността за заетост в декарбонизираната икономика и др.), както и на политиките за социално благосъстояние (гаранции за универсален достъп до енергийните услуги, осигуряване на достъп до заместващ доход и адекватни минимални доходи и др.). В рамките на националните мерки за изпълнение на плана за действие на Европейския стълб на социалните права тази интеграция трябва винаги да се извършва посредством социален диалог и колективно договаряне, без да се засягат автономността и многообразието на различните системи на колективни трудови правоотношения на всяка държава.

1.6. Предвид факта, че тези предизвикателства са изключително комплексни, ЕИСК предлага да се определят като приоритет взаимовръзките между въпросите, свързани с енергийния преход, пазарите на труда и регионалното развитие, в рамките на обновена политика на сближаване (икономическо, социално и териториално). Макар че връзката между енергийната политика на ЕС и пазара на труда в регионален контекст важи за всички региони на ЕС, регионите в процес на справедлив преход са специфичен случай, тъй като там се е наложило използването на енергия от конвенционални източници, което оказва въздействие върху свързаните промишлени отрасли. За целта следва да се вземат предвид полезни показатели, като например свързаният с потенциала за заетост при декарбонизация. С цел ефективно изпълнение на целите на политиката в областта на климата и на енергийния преход, ЕИСК изразява отново убеждението си, че е необходимо по-ефикасно използване на Механизма за справедлив преход, като се предвиди темп, който да е съобразен с положението на малките и големите предприятия. С оглед на тези условия е необходимо да се въведат нови допълващи мерки на регионално равнище, за да се запази възможно най-голям брой работни места и да се гарантира качество на новите работни места, с постоянно реално и ефективно участие на партньорите в социалния диалог и в колективното договаряне, както и на субектите от социалната икономика. Комисията трябва да насърчава това по-голямо социално измерение. Всички разглеждани мерки или политики трябва винаги да бъдат формулирани така, че да зачитат спецификите на националните системи на колективни трудови правоотношения, както и ролята, правомощията и автономността на социалните партньори.

1.7. ЕИСК призовава Комисията и Парламента, държавите членки и регионите в ЕС да включат социалните партньори и други организации на гражданското общество по по-новаторски и ефективен начин в изготвянето и осъществяването на политиките за енергиен преход с висока добавена стойност по отношение на заетостта и социалната закрила, а също и в тяхното наблюдение и оценка. От проведените в това отношение проучвания на конкретни случаи става ясно, че са налице териториални дисбаланси в тази област, поради което Комитетът призовава Комисията и държавите чрез социален диалог и участие на социалната икономика да приемат мерки, способстващи за по-балансирано териториално и социално-икономическо развитие. Например могат да бъдат насърчавани процесите на консултации и, когато е целесъобразно, социални пактове, за да се гарантира икономически, трудов и социално справедлив енергиен преход.

1.8. ЕИСК счита, че са необходими по-солидни политики за публични и частни инвестиции, както и за социални обезщетения в настоящата ситуация на геополитическа криза, като се имат предвид отрицателните последици за конкурентоспособността на големите предприятия и на МСП от ЕС, както и за най-уязвимите домакинства. Наред с другите механизми, Комитетът насърчава прилагането на плана REPowerEU в рамките на Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ), за да се стабилизират условията на пазара и да се гарантират универсалните доставки за европейските граждани. Необходимостта и неотложността трябва да бъдат преодолени чрез повече икономически и социални инвестиционни мерки (напр. подкрепа за компенсиране на по-високите разходи на предприятията, гарантиране на ресурси за предотвратяване на енергийната бедност и др.), но без да се занижават приетите цели за декарбонизация, тъй като по-нататъшното забавяне би имало повече отрицателни последици, отколкото ускоряването им в средносрочен и дългосрочен план.

1.9. ЕИСК счита, че както големите предприятия, така и МСП имат важна роля за изпълнението на целта за енергиен преход при условия, изискващи насърчаването на качествена и устойчива заетост и социална закрила, както и гарантирането на универсален достъп до енергийните услуги (например чрез предотвратяване на енергийната бедност). При все това, за да могат да бъдат преодолени най-големите трудности, пред които са изправени МСП, ЕИСК призовава програмите за достъп на тези предприятия до финансиране да бъдат подобрени посредством повече гъвкавост и опростяване, като се включат услуги за подкрепа и постоянно съдействие.

1.10. ЕИСК препоръчва да се засили и участието на произвеждащите потребители (пасивни потребители на енергия, които се превръщат в активни граждани като производители на енергия от възобновяеми източници) и гражданите (енергийните общности), за да се ускори енергийният преход в Европа.

1.11. ЕИСК счита, че териториалните планове за енергиен преход следва да бъдат придружени от подходящи споразумения или договори за справедливи социални консултации. Чрез тях създаването и запазването на устойчиви качествени работни места и помощта за лицата трябва да бъдат необходими условия за разработването, изпълнението и оценката на планираните мерки, включително получените средства за насърчаване на енергийния преход.

1.12. Настоящият опит по отношение на социалния диалог и колективното договаряне в контекста на енергийния преход на ниво макрополитики обаче не е положителен. В повечето страни участието на социалните партньори в планирането, осъществяването и развиването на политиките, свързани с двойния преход (цифров и екологичен), се счита за недостатъчно.

2. **Контекст и основни елементи**

2.1. ЕИСК изразява задоволство, че ЕС, който има едни от най-големите емисии в световен мащаб, пое обвързващ ангажимент за постигане на неутралност по отношение на климата до 2050 г. Този ангажимент беше подновен на 27-ата конференция на страните по РКООНИК (COP27, проведена на 7— 8 ноември 2022 г.), въпреки съмненията на други големи световни емитенти на газове. Въпреки това, Комитетът подчертава, че ефикасността на приетите мерки за декарбонизация на европейската икономика и на енергийната система в ЕС през следващите години ще зависи не само от постигането на тази цел в областта на околната среда, но и от това трансформацията да е справедлива за всички, като допринася за насърчаване на установяването на устойчиво и процъфтяващо общество с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика с високо равнище на качествена заетост.

2.2. В становището си относно *„Стратегическа визия за енергийния преход, която да даде възможност за стратегическа автономност на ЕС“* ([1]) ЕИСК отбелязва възможностите за просперитет, които предлага процесът на декарбонизация на енергията, но предупреждава и за социалните и икономическите рискове, произтичащи от настоящата енергийна криза. Към проблемите от конюнктурен характер, които създават допълнителен натиск и затрудняват изпълнението на поетите цели за декарбонизация (войната в Украйна, инфлационната криза и др.), се добавят структурни проблеми като изменението на климата, чиито отрицателни последици върху ЕС и неговите региони са все по-видими.

2.3. ЕИСК съзнава, че високите цени на газа и електроенергията оказват сериозно въздействие върху всички предприятия, както и върху най-уязвимите домакинства. Инфлационната спирала води до затваряне на промишлени заводи (например Slovalco в Словакия), като освен това засяга неблагоприятно конкурентоспособността на много предприятия.

2.4. ЕИСК приема за сведение и докладите на Eurofound ([2]), според които енергийната бедност се е увеличила. Въпреки че държавите увеличиха значително усилията за въвеждане на социални мерки за смекчаване на социално-икономическите последици от новите кризи и извънредни ситуации, те се оказват недостатъчни — което показва важността на укрепването на социалните цели — както изтъква Европейската агенция за околна среда (ЕАОС), при разработването и прилагането на пакети от политики и мерки за смекчаване на последиците от изменението на климата трябва да се взема предвид разпределението на социалните въздействия и да се търсят начини те да станат по-справедливи в случаите, когато са неизбежни *(Exploring the social challenges of low carbon energy policies in Europe*, („Проучване на социалните предизвикателства на нисковъглеродните енергийни политики в Европа“), октомври 2021 г. ([3])).

2.5. В тези условия на нови извънредни ситуации ЕИСК призовава за разширяване и активизиране на конкретните мерки на ЕС и на отделните държави, за да бъдат компенсирани най-вредните въздействия в областта на икономиката, социалната сфера и заетостта от изпълнението на амбициозните цели в областта на климата, без тези цели да бъдат поставяни под въпрос. Комитетът счита също така, че тези мерки следва да бъдат поставени в рамките на политиките на сближаване. Този акцент върху политиките на сближаване в контекста на политиките на ЕС в областта на климата вече беше изтъкнат от ЕИСК в неговото становище (ECO/579 ([4])), за да се наблегне на мерките за улесняване на способността на предприятията да се адаптират към изискванията на енергийния преход, включително последващото преструктуриране, и за предотвратяване на ситуации на енергийна бедност.

([1]) ОВ C 75, 28.2.2023 г., стр. 102.
([2]) https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2022/the-cost-of-living-crisis-and-energy-poverty-in-the-eu-social-impact-and-policy-responses-background
([3]) https://www.eea.europa.eu/publications/exploring-the-social-challenges-of
([4]) ОВ C 323, 26.8.2022 г., стр. 54.

2.6. От по-структурен аспект пакетът от мерки „Подготвени за цел 55“ за преразглеждане и актуализиране на законодателството на ЕС и за стартиране на нови инициативи, с цел да се гарантира, че политиките на ЕС са в съответствие с целите в областта на климата, одобрени от Съвета и от Европейския парламент, съгласно поетото обещание в Европейския зелен пакт, се съдържа в обвързваща форма в Европейския закон за климата. **Поради това ЕИСК счита, че политиките за борба с извънредната ситуация в областта на климата могат да доведат до значими промени в икономиката и да предизвикат в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план социални сътресения, засягайки заетостта и благосъстоянието, особено в някои региони. Освен това както не може да има социален напредък без стабилни икономически резултати, така и не може да има устойчив икономически растеж, без да се гарантира справедлив в социално и трудово отношение екологичен и енергиен преход.**

2.7. **Последиците за пазарите на труда ще бъдат усетени много по-силно в някои сектори и региони** с въглеродно интензивни промишлени отрасли, които биха могли да преустановят дейността си. Необходимостта от ускоряване на енергийния преход трябва да бъде придружена от „механизъм за справедлив преход“. Тъй като положителният ефект от този преход няма да бъде автоматичен, ЕИСК изразява убеждението си, че за да се гарантира успешен енергиен преход, от основно значение е **изготвянето и осъществяването на приобщаващи политики за инвестиции** (обвързани с условието за насърчаване на устойчиви достойни работни места), които да залагат на участието на обществото, включвайки мнението на заетите лица и техните представители на макро- (ЕС и национално), средно (секторно) и микроравнище (предприятие, местни единици).

2.8. При тези несигурни и променящи се условия ЕИСК счита, че рамките на Енергийния съюз и на Зеления пакт са подходящи, **но недостатъчни за осъществяването на политики в областта на климата и енергетиката, които да гарантират социалното и регионалното сближаване** посредством значителни инвестиции в технологични иновации, създаване на качествена и устойчива заетост, повишаване на уменията на човешкия капитал и създаване на регионален социален капитал. За целта ЕИСК насърчава следването на добрите практики ([5]). Комитетът припомня, че съществуват стратегии, като например проектите за изграждане на соларни паркове в бивши минни обекти за добив на кафяви въглища в Португалия и Гърция или много стратегическата подкрепа за произвеждащите потребители в Литва. ЕИСК отбелязва, че този опит все още не се е превърнал в широкоразпространена или преобладаваща практика.

2.9. Според доклад, изготвен по искане на Комисията по промишленост, изследвания и енергетика на Европейския парламент, **цената на липсата на амбиция в тези европейски политики за справедлива енергийна трансформация се оценява на 5,6 % от БВП на ЕС през 2050 г.** ЕИСК споделя разбирането, че за да се избегне плащането на тази цена, ще бъде необходимо **да се гарантира справедлив преход, включително по отношение на заетостта**. В доклада се препоръчват и определят количествено различни действия на ЕС за постигането на тази цел ([6]):

— амбициозни равнища на финансиране от ЕС в допълнение към ресурсите на държавите членки за подкрепа на иновациите в технологии за чиста енергия. В своето становище INT/913 ЕИСК вече изрази позиция в тази посока;

— водещата световна позиция на ЕС в многостранното сътрудничество в енергийната трансформация ще генерира 94 милиарда евро годишно;

— изяснявайки понятието „енергийно отговорни инвестиции“ и насърчавайки екологичното и социалното управление, Регламентът относно таксономията на ЕС ще спомогне за увеличаване на БВП на ЕС с 39 милиарда евро годишно.

2.10. ЕИСК счита, че не само големите предприятия, но и МСП са важна част от решението, с цел постигане на конкурентоспособна, неутрална по отношение на климата, кръгова и интегрираща икономика в ЕС. Трябва да бъдат създадени и поддържани подходящи условия за финансиране и подкрепа. Финансирането трябва да бъде по-достъпно за МСП посредством опростени и пригодени административни процедури. Създаването на услуги за подкрепа на МСП ще улесни ефективния достъп до тези мерки и ще благоприятства създаването на устойчиви предприемачески екосистеми във всички региони на ЕС (NUTS I, II и III), а не само в категоризираните понастоящем като региони в процес на справедлив преход (около сто региона по NUTS III и 31 региона по NUTS II) ([7]).

2.11. ЕИСК приветства създаването на Фонд за справедлив преход и Социален фонд за климата ([8]). При все това изразява убеждението си, че тези фондове няма да предоставят цялата необходима финансова подкрепа за справяне по социално отговорен начин с последиците в социално-икономическата област и за заетостта. ЕИСК подчертава, че справедливият енергиен преход не се състои само във финансиране, а включва и целта за създаване на качествени работни места, засилване на демократичното участие (включително в рамките на предприятията), при зачитане на автономността и многообразието на

([5]) Вж. ОВ C 47, 11.2.2020 г., стр. 30 и ОВ C 62, 15.2.2019 г., стр. 269.
([6]) https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694222/EPRS_STU(2021)694222_EN.pdf
([7]) https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background
([8]) ОВ C 152, 6.4.2022 г, стр. 158.

националните системи на колективни трудови правоотношения, и запазване и по-нататъшно повишаване на конкурентоспособността на европейските предприятия. ЕИСК призовава за конкретни мерки на всички равнища, включително във функционирането на европейския семестър, за увеличаване на участието на регионалните и местните власти и на социалните партньори. Комитетът счита също, че е необходимо да се изискат механизми за контрол и оценка на правилното използване на фондовете за справедлив енергиен преход посредством проверка за изпълнението на целите в социалната сфера и в областта на заетостта от страна на предприятията, които се възползват от това финансиране.

2.12. ЕИСК призовава при оценката на националните планове в областта на енергетиката и климата, както и на териториалните планове за справедлив преход на държавите членки Комисията да укрепи целите в социалната сфера и заетостта, по-специално:

— включването на активни политики за заетост, които да улесняват прехода от едно работно място на друго, посредством професионална преквалификация и инвестиции в образованието за висококачествени „зелени“ работни места;

— подкрепата със средства от държавите и предприятията бенефициери за лицата, които губят работното си място вследствие на декарбонизацията, за да се гарантира възможен положителен баланс от енергийния преход за заетостта;

— развитието на регионалния икономически потенциал, свързан с възобновяемите енергийни източници, както и на новите форми на участие в производството на електроенергия (напр. създаване на кооперации за потребление на енергия собствено производство с капацитет за генериране на излишъци за общността; насърчаване на самостоятелната заетост в производството на възобновяема енергия и др.);

— ефективната борба с енергийната бедност. Гарантираният достъп на цялото население до енергийните услуги е установен в Европейския стълб на социалните права (принцип 20).

ЕИСК счита, че за да се постигнат тези амбициозни цели, е изключително важно да се насърчава изготвянето на териториални планове за заетост и професионално обучение, ориентирани към бъдещето, с активното участие на всички заинтересовани страни, и в частност, на социалните партньори.

3. **Контекст и основни данни от международните научни доказателства за последиците за заетостта от справедлив енергиен преход**

3.1. ЕИСК отбелязва, че замяната на конвенционалните електроцентрали, работещи с изкопаеми горива, с възобновяеми енергийни източници може да се отрази на заетостта по различни начини. Тя би могла да създаде нови „зелени“ работни места в сектора на възобновяемите енергийни източници, както и да доведе до пделокализиране на работните места в други сектори. Трябва да се има предвид евентуалното повишение на цените на енергията, което би могло да подтисне търсенето на работна ръка в енергоемките сектори и да намали покупателната способност на частните домакинства. Данните потвърждават, че енергийната политика, насочена към възобновяеми енергийни източници, създава, причинява загубата или трансформира работни места в индустриалните държави.

3.2. ЕИСК отбелязва, че липсва пълен научен консенсус относно крайния баланс от енергийния преход по отношение на работните места. В някои проучвания се представят конкретни случаи, в които не е имало нетен ръст на заетостта (случаят на Полша) или този ръст е бил много незначителен (случаят на Германия). МОТ счита обаче, че декарбонизацията на икономиката ще доведе до загубата на приблизително 6 милиона работни места, но новосъздадените ще се увеличат четирикратно — от 11 на 43 милиона през 2030 г. за държавите от IRENA ([9]). Във всички сценарии на Международната агенция по енергетика заетостта, свързана с чистата енергия, ще нарасне, компенсирайки загубата на работни места в секторите, свързани с изкопаеми горива. В сценария с нулеви нетни емисии за 2050 г. 16 милиона работници ще преминат на нови позиции, свързани с чистата енергия. Докладът USEER (2022 г.) за САЩ ([10]) съдържа аналогични прогнози: работните места в енергетиката са се увеличили с 4 % благодарение на чистата енергия (общата заетост само с 2,8 %).

3.3. ЕИСК отбелязва различни дисбаланси. Новите работни места, свързани с чиста енергия, невинаги са на същото място, на което се намират заменените, и изискват нови умения. Поради това националните законодателства и политики в областта на енергетиката следва да се съсредоточат върху гарантирането на обучение, така че преходът да бъде успешен и доколкото е възможно, да бъде от полза за мнозинството. Освен това в отрасъла на възобновяемите енергийни източници делът на жените в работната сила (32 %) е по-висок, отколкото в други части на енергийния сектор, въпреки че в сектора на вятърната енергия достига едва 21 %, което показва, че в тази област продължават да съществуват стереотипи, свързани с пола. Поради това националните законодателства и техните политики за изпълнение трябва да наблегнат на целите за равенство между половете при тези новосъздадени работни места.

([9]) https://irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2019/Jan/IRENA_Gender_perspective_2019.pdf
([10]) https://www.energy.gov/policy/us-energy-employment-jobs-report-useer

3.4. ЕИСК счита, че е от основно значение да се осъзнае, че енергийният преход не е само въпрос на технологии и публични и частни инвестиции, но и огромно предизвикателство като цяло за обществото. Ето защо следва да се гарантира и насърчава участието на гражданското общество в качеството му на ползвател и на света на труда в качеството му на производител (предприятия и работници — пряко и чрез техните представители). Съображенията, свързани с климата, следва да присъстват във всички видове политики и решения. Освен това ЕИСК счита, че тези политики и решения следва да бъдат изготвяни посредством процеси и когато е целесъобразно, пактове за социални консултации между властите на всички равнища, социалните партньори, като винаги се зачитат автономността и многообразието на националните системи за колективни трудови правоотношения, както и на други представителни организации на гражданското общество, за да се постигне приобщаващ енергиен преход за работниците, потребителите и за гражданите като цяло.

3.5. ЕИСК отбелязва, че при прегледа на научната литература и опита от конкретни случаи, някои успешни, а други неуспешни, става ясно, че не съществува един-единствен, предварително определен път на трансформация, и че начинът, по който съответният енергиен преход засяга заетостта и местата на работа, зависи от социалните условия, при които се въвеждат технологиите и се извършват промените в рамките на енергийния преход. Данните от проучванията на конкретни случаи на ниво предприятие (например Renault, Siemens Energy [11]) показват, че там, където работниците са били привлечени за участие, въвеждането на промените е довело до положителни резултати (повишаване на квалификацията, производителността и качеството на продукцията).

3.6. При все това заключенията относно социалния диалог и колективното договаряне в контекста на енергийния преход на ниво макрополитики не са положителни. В повечето страни участието на социалните партньори в планирането, осъществяването и развиването на политиките, свързани с двойния преход (цифров и екологичен), се счита за недостатъчно. Според опита на някои страни тази слабост може да е резултат от две основни предизвикателства, пред които са изправени социалните партньори:

— независимо от съществуването на значително многообразие от институционални рамки, всички те се отличават с недостатъчни мерки за насърчаване на социалния диалог и колективното договаряне при очертаването на социалните и трудовите права, свързани със справедливия енергиен преход (например Италия, Испания, Полша, Германия и др.);

— недостатъчен капацитет на партньорите за подходящо участие в дебатите относно бъдещето на труда в енергийния преход с формулиране на приоритети и ефикасно изпълнение на техните програми въпреки националния законодателен опит, като например испанския, свързан с насърчаването на „споразумения за социални консултации“ за справедлив енергиен преход (Закон 7/2021).

4. **Общи бележки**

4.1. ЕИСК приема за сведение анализите, които показват, че както политическите, така и законодателните инструменти на ЕС могат да имат важна роля за справяне с предизвикателствата на енергийния преход от гледна точка на икономическата, социалната и трудовата справедливост. Комитетът обаче счита също, че съществуващите инструменти (например Директивата за създаване на европейски работнически съвети или Директивата за създаване на обща рамка за информиране и консултиране на работниците и служителите), транспонирани във всички държави членки, следва да бъдат ефективно изпълнявани и прилагани. ЕИСК призовава за насърчаването и приемането на съответните различни равнища на най-подходящите реформи в посока засилване на социалния диалог, както и за включване на колективното договаряне в тези процеси на справедлив енергиен преход, за да се благоприятства постигането на положителен баланс по отношение на създаването на устойчива заетост и защитата на работниците, запазвайки подходяща икономическа и предприемаческа структура във всички държави и региони при задължително зачитане на автономността на социалните партньори.

4.2. Опитът показва също, че що се отнася до промените в икономиката и структурите на заетостта, свързани с енергийния преход, те могат да бъдат успешни или неуспешни от гледна точка на социално и професионално справедлив преход в зависимост от това дали равнището на заетост се запазва в значителна степен, като заетостта се премества от неустойчиви поради своя въглероден отпечатък дейности към устойчиви работни места. Взаимодействието между енергийните политики и политиките по заетостта засяга по-общо и средата или контекста в регионите, като създава възможности и рискове (например регулирани тарифи, повишаване на цените на енергията, което излага на риск работните места в промишлеността, както в случая с Германия и Испания). ЕИСК отбелязва, че според опита на някои региони, например въгледобивният басейн в Северна Испания, новите работни места, създадени от енергийния преход, са значително по-малко на брой и с по-ниско заплащане в сравнение с предишните.

4.3. При една по-обща оценка ЕИСК констатира, че съгласно най-сериозните проучвания приблизително 45 % от работниците в сектора на енергетиката в света заемат висококвалифицирани длъжности спрямо приблизително 25 % в икономиката като цяло. Тази възможност обаче не съществува навсякъде и за засегнатите работници следва да се предвидят по-солидни гаранции за справедлив преход с акцент върху хората, за да се избегне нетна безработица в резултат на декарбонизацията, както в случая с Полша.

---

[11] https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733972/IPOL_STU(2022)733972_EN.pdf

4.4. ЕИСК изразява убеждението си, че в съответствие с докладите на IRENA и на МОТ ([12]) потенциалът на възобновяемите енергийни източници за създаване на устойчив, достоен труд показва ясно, че не трябва да се избира между екологична устойчивост и създаване на работни места. И двете могат и трябва да вървят ръка за ръка посредством създаването на подходящи законови, политически и финансови условия, като от всички предприятия бенефициери на фондове се изисква надлежна отчетност и се гарантира участието на всички заинтересовани страни (територии, социални партньори и граждани) в тяхното управление.

5. **Конкретни бележки**

5.1. ЕИСК отбелязва, че енергийният отрасъл ще има все по-стратегическо място в икономиката, тъй като е основен двигател за всички сектори. При все това в настоящите условия на кризи и промени в отрасъла са налице различни дисбаланси и рискове, които трябва да се преодолеят посредством подходящи инвестиции, съгласувани политики и нови структури на управление, за да се гарантира участието на териториалната икономика, на гражданското общество и на социалните партньори. Териториалните планове за енергиен преход следва да бъдат съпътствани от задължителните споразумения или договори за справедливи социални консултации, в които създаването и запазването на устойчива качествена заетост и подкрепата за хората са необходими условия за изготвянето, прилагането и оценката на предвидените мерки.

5.2. ЕИСК припомня, че един от основните управленски механизми за изпълнение и наблюдение на напредъка на социално справедливите преходи е европейският семестър. ЕИСК е заявявал и преди, че прилагането на Европейския стълб на социалните права в цикъла на европейския семестър, заедно с наблюдението му чрез набор от социални показатели, е стъпка в правилната посока ([13]). Комитетът обаче счита, че следва да се обърне по-голямо внимание на взаимодействието между политиките в областта на околната среда и на труда, за да се насърчи благоприятен краен баланс по отношение на създадените устойчиви и качествени работни места, както и на гаранциите за достатъчни доходи на хората, които загубят работата си и не могат да се преместят на нова. Следва да се засили ролята на регионите и техният социален капитал, интелигентната специализация и програмата за човешки капитал.

5.3. ЕИСК отново подчертава необходимостта от прилагане на съответните достижения на правото на ЕС и на държавите членки в областта на трудовото право и социалната сигурност. В съответствие с вече заявеното от ЕИСК, с обявяването на Европейския стълб на социалните права (социалния стълб/ЕССП) на срещата на високо равнище в Гьотеборг през ноември 2017 г. Европейският парламент, Съветът и Комисията потвърдиха ангажимента си да работят за по-справедлива и по-равнопоставена Европа. Стълбът следва да служи като ориентир за подновено сближаване във възходяща посока към подобряване на условията на труд и живот и за насочване на реформите на пазарите на труда и социалните политики ([14]).

5.4. ЕИСК отбелязва, че има значителни разлики в законодателствата за прилагане на Европейския закон за климата. Така например в законодателства като френското се поставя акцент върху измерението, свързано с включването на предприятията и на представителите на работниците във взаимодействието между екологичния преход и социалните и трудовите въпроси; в замяна на това в други законодателства, като италианското и испанското, или в законодателствата на всички региони в процес на справедлив преход в държавите от Източна Европа тези задължения и права почти не се споменават. Например ЕИСК отбелязва успешния френски опит (Закон № 2021-1104), по силата на който понятието „предизвикателства, свързани с екологичния преход“ беше включено в Кодекса на труда с правомощия за секторните споразумения, системи за далновидно управление на работни места и правомощия за справяне с предизвикателствата, свързани с екологичния и енергийния преход (член L 2242-20), както и синдикалното право на предупреждение във връзка с околната среда и общественото здраве (L 4133-L 4133-4). Във връзка с това ЕИСК призовава Комисията, при строго зачитане на автономността и многообразието на различните европейски системи на трудови правоотношения, да насърчава инициативи за обмен на добри практики между различните държави и региони.

5.5. ЕИСК подчертава настоятелно, че основната предпоставка за успеха на прехода е възприемането на изпреварващ и интегриращ подход, който да гарантира и насърчава специални политики в областта на труда и благосъстоянието. Важна характеристика на успешните политики следва да бъде правилната им ориентация спрямо реалните потребности на трудовия пазар, особено, но не само, в регионите, които са най-силно засегнати от прехода от изкопаеми към възобновяеми енергийни източници или от използването на възможностите, предлагани от богатите на такива ресурси региони. Въпреки че е полезен, Фондът за справедлив преход има своите ограничения, които трябва да бъдат коригирани, тъй като не дава всеобхватен отговор на предизвикателствата на справедливия преход, но може да бъде подкрепен с допълнителни мерки на политиката на равнище държави членки.

5.6. В тази посока на подобряване на отношенията между политиките в областта на околната среда и на енергийния преход с политиките на пазара на труда и за социална закрила ЕИСК призовава да се обърне нужното внимание на наличните показатели за устойчиви работни места с оглед на планирането и прилагането на предвидения Механизъм за справедлив

([12]) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—dgreports/—dcomm/—publ/documents/publication/wcms_823807.pdf

([13]) Становище на ЕИСК относно „Допълнителни съображения относно „Годишен обзор на устойчивия растеж за 2022 г.“ (ОВ C 75, 28.2.2023 г., стр. 35).

([14]) Становище на ЕИСК относно *„Достойни минимални работни заплати в цяла Европа“* (ОВ C 429, 11.12.2020 г., стр. 159).

преход. Трябва да се вземе предвид показателят, свързан с **потенциала за заетост при декарбонизация**, в различните региони по NUTS. За да бъдат получени данни за въздействието на новата енергийна криза върху заетостта, базата данни European Restructuring Monitor на Eurofound ([15]) предлага значителен по обем досегашен опит.

5.7. ЕИСК призовава също така за ускоряване и подобряване на прилагането на **Механизма за справедлив преход** ([16]). ЕИСК приветства мобилизирането на 55 милиарда евро до 2027 г. в регионите, които са най-силно засегнати от енергийния преход, за да се постигне целта „никой да не бъде изоставен“, като се компенсират социално-икономическите последици от прехода към неутрална по отношение на климата икономика посредством три стълба: нов Фонд за справедлив преход (над 25 милиарда евро под формата на инвестиции), схемата за справедлив преход на InvestEU (15 милиарда евро за частния сектор) и новия инструмент за отпускане на заеми за публичния сектор (който ще мобилизира 18,5 милиарда евро публични инвестиции).

5.8. ЕИСК счита също, че при формализирането на териториалните планове за енергиен преход е подходящо да се насърчават не само споразуменията за преход (регионални социални консултации), но и добрите практики в колективното договаряне и включването на работниците в социално справедлив енергиен преход. В този смисъл следва да се има предвид, че промяната към повече възобновяеми енергийни източници ще подобри качеството на околната среда, намалявайки емисиите на замърсители на въздуха, което е благоприятно за здравето и производителността на труда.

5.9. ЕИСК счита, че е изключително важно да се гарантира, че „зеленото“ измерение на Европа и енергийният преход създават положителни синергии с приобщаващия преход, за да допринасят за успеха на предприятията, за увеличаване на възможностите за устойчива и качествена заетост за работниците и за благосъстоянието на всички граждани в екосистема, съобразена със здравето на планетата.

Брюксел, 22 февруари 2023 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Christa SCHWENG

([15]) https://www.eurofound.europa.eu/observatories/emcc/european-restructuring-monitor
([16]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_bg

ПРИЛОЖЕНИЕ

Следните изменения получиха най-малко една четвърт от подадените гласове, но бяха отхвърлени по време на разискванията (член 74, параграф 3 от Правилника за дейността):

ИЗМЕНЕНИЕ 1

SOC/718 — Енергийната политика и пазарът на труда

Параграф 2.12

се изменя, както следва:

Становище на секцията	Изменение
ЕИСК призовава при оценката на националните планове в областта на енергетиката и климата, както и на териториалните планове за справедлив преход на държавите членки Комисията да ***укрепи*** целите в социалната сфера и заетостта, по-специално:	ЕИСК призовава при оценката на националните планове в областта на енергетиката и климата, както и на териториалните планове за справедлив преход на държавите членки Комисията да ***насърчава засилването на акцента върху*** целите ***и политиките*** в социалната сфера и заетостта, по-специално:
— включването на активни политики за заетост, които да улесняват прехода от едно работно място на друго, посредством професионална преквалификация и инвестиции в образованието за висококачествени „зелени“ работни места;	— включването на активни политики за заетост, които да улесняват прехода от едно работно място на друго, посредством професионална преквалификация и инвестиции в образованието за висококачествени „зелени“ работни места;
— подкрепата със средства от държавите и предприятията бенефициери за лицата, които губят работното си място вследствие на декарбонизацията, за да се гарантира възможен положителен баланс от енергийния преход за заетостта;	— подкрепата ***чрез подходящи политики и мерки на пазара на труда и, когато това се изисква от националните правила,*** със средства от държавите и предприятията бенефициери за лицата, които губят работното си място вследствие на декарбонизацията, за да се гарантира възможен положителен баланс от енергийния преход за заетостта;
— развитието на регионалния икономически потенциал, свързан с възобновяемите енергийни източници, както и на новите форми на участие в производството на електроенергия (напр. създаване на кооперации за потребление на енергия собствено производство с капацитет за генериране на излишъци за общността; насърчаване на самостоятелната заетост в производството на възобновяема енергия и др.);	— развитието на регионалния икономически потенциал, свързан с възобновяемите енергийни източници, както и на новите форми на участие в производството на електроенергия (напр. създаване на кооперации за потребление на енергия собствено производство с капацитет за генериране на излишъци за общността; насърчаване на самостоятелната заетост в производството на възобновяема енергия и др.);
— ефективната борба с енергийната бедност. Гарантираният достъп на цялото население до енергийните услуги е установен в Европейския стълб на социалните права (принцип 20).	— ефективната борба с енергийната бедност. Гарантираният достъп на цялото население до енергийните услуги е установен в Европейския стълб на социалните права (принцип 20).
ЕИСК счита, че за да се постигнат тези амбициозни цели, е изключително важно да се насърчава изготвянето на териториални планове за заетост и професионално обучение, ориентирани към бъдещето, с активното участие на всички заинтересовани страни, и в частност, на социалните партньори.	ЕИСК счита, че за да се постигнат тези амбициозни цели, е изключително важно да се насърчава изготвянето на териториални планове за заетост и професионално обучение, ориентирани към бъдещето, с активното участие на всички заинтересовани страни, и в частност, на социалните партньори. ***В тези планове следва също така да се вземат предвид икономическите последици от темпа на прехода за предприятията, по-специално за МСП.***

Изложение на мотивите

С изменението се предлага да се изясни формулировката на текста по отношение на засилването на акцента върху социалните цели и целите в областта на заетостта и да се поясни, че плащанията от фондовете (когато това се изисква от националните правила) сами по себе си не са достатъчни за решаване на проблема със загубата на работни места: подкрепата и реинтеграцията на безработните на пазара на труда изискват много повече от това (политики, административни мерки и др.).

Накрая, както се подчертава и в параграф 1.6 от проектостановището, важно е да се вземе предвид темп, който да е съвместим с положението на предприятията, по-специално на МСП.

Резултат от гласуването:

Гласове „за“: 73

Гласове „против“: 78

Гласове „въздържал се“: 8

ИЗМЕНЕНИЕ 2

SOC/718 — Енергийната политика и пазарът на труда

Параграф 5.2

се изменя, както следва:

Становище на секцията	Изменение
ЕИСК припомня, че един от основните управленски механизми за изпълнение и наблюдение на напредъка на социално справедливите преходи е европейският семестър. ЕИСК е заявявал и преди, че прилагането на Европейския стълб на социалните права в цикъла на европейския семестър, заедно с наблюдението му чрез набор от социални показатели, е стъпка в правилната посока ([1]). Комитетът обаче счита, че следва да се обърне по-голямо внимание на взаимодействието между политиките в областта на околната среда и на труда, за да се насърчи благоприятен краен баланс по отношение на създадените устойчиви и качествени работни места***, както и на гаранциите за достатъчни*** доходи на хората, които загубят работата си и не могат да се преместят на нова. Следва да се засили ролята на регионите и техният социален капитал, интелигентната специализация и програмата за човешки капитал.	ЕИСК припомня, че един от основните управленски механизми за изпълнение и наблюдение на напредъка на социално справедливите преходи е европейският семестър. ЕИСК е заявявал и преди, че прилагането на Европейския стълб на социалните права в цикъла на европейския семестър, заедно с наблюдението му чрез набор от социални показатели, е стъпка в правилната посока ([1]). Комитетът обаче счита, че следва да се обърне по-голямо внимание на взаимодействието между политиките в областта на околната среда и на труда, за да се насърчи благоприятен краен баланс по отношение на създадените устойчиви и качествени работни места***. Държавите членки следва също така, в съответствие със своите национални правила, да осигурят и обезпечат достъп до обезщетения за безработица или адекватни минимални*** доходи за лицата, които загубят работата си и не могат да се преместят на нова. Следва да се засили ролята на регионите и техният социален капитал, интелигентната специализация и програмата за човешки капитал.
([1]) Становище на ЕИСК относно „Допълнителни съображения относно „Годишен обзор на устойчивия растеж за 2022 г.“ (все още непубликувано).	([1]) Становище на ЕИСК относно „Допълнителни съображения относно „Годишен обзор на устойчивия растеж за 2022 г.“ (все още непубликувано).

Изложение на мотивите

Тъй като текстът се отнася до „лицата, които загубят работата си и не могат да се преместят на друга“ изглежда логично думата „доходи“ да се отнася до „минимални доходи“. В този случай използваната терминология следва да отразява формулировката, използвана в параграф 1.5 от проектостановището, а именно „осигуряване на достъп до (…) адекватни минимални доходи“. Освен това може да се направи позоваване на системите за обезщетения за безработица на държавите членки.

Резултат от гласуването:

Гласове „за“: 79

Гласове „против“: 98

Гласове „въздържал се“: 8

ИЗМЕНЕНИЕ 3

SOC/718 — Енергийната политика и пазарът на труда

Параграф 1.9

се изменя, както следва:

Становище на секцията	Изменение
ЕИСК счита, че както големите предприятия, така и МСП имат важна роля за изпълнението на целта за енергиен преход ***при условия, изискващи*** насърчаването на качествена и устойчива заетост и социална закрила, както и гарантирането на универсален достъп до енергийните услуги (например ***чрез*** предотвратяване на енергийната бедност). При все това, за да могат да бъдат преодолени най-големите трудности, пред които са изправени МСП, ЕИСК призовава програмите за достъп на тези предприятия до финансиране да бъдат подобрени посредством повече гъвкавост и опростяване, като се включат услуги за подкрепа и постоянно съдействие.	ЕИСК счита, че както големите предприятия, така и МСП имат важна роля за изпълнението на целта за енергиен преход ***чрез*** насърчаването ***и предоставянето*** на качествена и устойчива заетост и ***допринасяйки по този начин за предоставянето на*** социална закрила, както и ***чрез ролята, която могат да имат при*** гарантирането на универсален достъп до енергийните услуги (например ***допринасяйки по този начин за*** предотвратяване на енергийната бедност). При все това, за да могат да бъдат преодолени най-големите трудности, пред които са изправени МСП, ЕИСК призовава програмите за достъп на тези предприятия до финансиране да бъдат подобрени посредством повече гъвкавост и опростяване, като се включат услуги за подкрепа и постоянно съдействие.

Изложение на мотивите

Изменението има за цел да изясни текста, за да обясни как предприятията и МСП допринасят за осигуряването на устойчива заетост и по този начин допринасят за предоставянето на социална закрила.

Резултат от гласуването:

Гласове „за“: 76

Гласове „против“: 99

Гласове „въздържал се“: 8